

Revolutie met Zwitserse precisie

déjà vu Paul van der Steen

Met de introductie van de Apple Watch lijkt een nieuwe revolutie in de horlogewereld ophanden. De vorige, waarbij de elektronica de mechanica verdrong, liet vooral de Zwitsers in shock achter.

Wat heb je van de concurrentie te vrezen als de kwaliteit van je product spreekwoordelijk is geworden? Weinig, zo lijkt het. Wat liep als een Zwitsers uurwerk, was punctueel en betrouwbaar net als de polsklokjes uit het Alpenland.

In de eerste decennia na de Tweede Wereldoorlog waren de Zwitsers oppermachtig op de wereldmarkt voor horloges. Hun marktaandeel liep op tot vijftig procent. De eerste uurwerken voor rond de onderarm werden al eind negentiende eeuw gemaakt. De belangrijkste principes voor hun mechaniek dateerden zelfs van zo'n honderd jaar eerder. De Zwitsers verfijnen het product steeds verder en probeerden zo onweerstaanbaar mogelijke horloges af te leveren. Een knappe concurrent die echt weerwerk kon bieden aan die lange traditie!

Maar een revolutie stond voor de deur. Een nieuw horlogetijdperk kondigde zich in 1927 al een beetje aan, toen de van oorsprong Canadese ingenieur Warren Morrison in de Amerikaanse Bell Laboratories voor het eerst demonstreerde dat het mogelijk was om een uurwerk veel preciezer te laten lopen. Met kwartskristallen kon een voor dit doel prima bruikbare, zeer stabiele trilling worden opgewekt. Aan een kwartshorloge viel nog niet te denken. Morrison had een opstelling nodig die een flinke ruimte kon vullen. De door hem getoonde nauwkeurigheid zou wel enkele decennia worden gebruikt voor het meten van de standaardtijd tot de atoomklok in de jaren zestig van de vorige eeuw voor nog meer precisie zorgde.

Rond die tijd was het dankzij nieuwe micro-elektronica ook mogelijk om de eerste kwartshorloges te maken. Het Japanse merk Seiko werkte aan een prototype, net als een consortium van Zwitserse bedrijven. Waar de Aziaten durfden te geloven in de vooruitgang, bleven de heersers van de horlogemarkt wat dubbel tegenover de jongste ontwikkelingen staan. Het was allemaal prachtig die elektronica, maar uiteindelijk ging er toch niets boven zo'n fabelachtig, ouderwets mechaniek uit Zwitserland, dat al eeuwen zijn degelijkheid had bewezen.

Uurwerken duurder dan een luxe villa zijn al lang geen uitzondering meer

Behalve de Japanners kenden ook de Amerikanen weinig twijfel. Zij gingen voluit verder met kwartshorloges. De prototypes waren nog buitengewoon prijzig, maar dat veranderde snel. Toen ze qua betaalbaarheid in de tweede helft van de jaren zeventig onder de mechanische concurrenten doken, werden ze voor consumenten helemaal onweerstaanbaar. Hip waren ze al. En met hun stopwatch, alarm en tal van andere mogelijkheden lieten ze het niet bij het aangeven van uur en tijd.

De Europese horloge-industrie had het nakijken. De Zwitsers kregen de grootste tik. Het aantal bedrijven daalde drastisch. Het aantal werknemers liep terug van bijna honderdduizend naar minder dan dertigduizend. Psychologisch kwam de dreun minstens even hard aan. Dit was niet zomaar een crisis in zomaar een bedrijfstak. De uurwerkindustrie maakte deel uit van de Zwitserse identiteit. Dit raakte het land tot in zijn ziel.

Het Alpenland wist pas terrein terug te veroveren op de horlogemarkt in de loop van de jaren tachtig. Toen veroverde de Swatch de wereld. Het was eigenlijk in alles een on-Zwitser uurwerk: het mechanische teruggebracht tot hoogst noodzakelijke onderdelen en gemaakt van plastic. Maar qua ontwerp was dit het perfecte antwoord op de overwegend in zilver, goud en zwart uitgevoerde kwartshorloges. De Swatch kon als een kameleon alle designs krijgen en paste helemaal in het door zuurstok- en knalkleuren gedomineerde tijdperk van Rubik-kubussen, popgroep Wham! en beenwarmers.

Tegen de millenniumwisseling beleefden ook de mechanische horloges van Zwitserse makelij hun definitieve comeback. Met kwaliteit, design en geraffineerde marketing verwierven ze een nog dominantere positie aan de uiterste bovenkant van de markt. Exclusieve horloges werden behalve hebbedingetjes ook statussymbool, object voor verzamelaars en belegging voor de allerrijksten op deze aarde. Uurwerken duurder dan een luxe villa zijn al lang geen uitzondering meer.

De droom van weer een nieuwe generatie polsklokken, die van de smartwatches, dateert nog van voor de grootschalige doorbraak van de kwartshorloges en die van Swatch. De in de jaren dertig gecreëerde stripspeurder Dick Tracy droeg al een uurwerk waarmee hij kon telefoneren. Later beschikte hij zelfs over mogelijkheden voor beeldtelefonie.

Ook de makers van de tekenfilmserie 'The Jetsons', de sciencefiction-tegenvoeter van 'The Flintstones', van 'Star Trek' en van 'Knight Rider' (die zijn auto opdroeg om zelfstandig voor te rijden) fantaseerden over horloges met een heel scala aan opties. Met de Apple Watch en soortgelijke producten van concurrenten wordt een deel van de dromen van toen langzaam werkelijkheid.

Links: kwartshorloge, razend populair in de jaren zeventig. Rechts: Apple Watch. FOTO REUTERS

De vrijheid

Vandaag zeventig jaar geleden zetten Amerikaanse soldaten voet op Nederlandse bodem. Vier ooggetuigen uit het eerste bevrijde dorp van Nederland zien de soldaten nog zo door de straten wandelen.

TEKST Meindert van der Kaaij

Leon Pinckaerts (85) was, vandaag precies zeventig jaar geleden, misschien niet de eerste bevrijde Nederlander, maar dan toch wel de tweede of de derde. Als brutaal jochie – “de oorlog was een groot avontuur” – was hij uit de kelder geklommen toen hij merkte dat er op straat wat aan de hand was. Hij zag dat de naar hem toe lopende soldaat geen Duitser was en gaf hem een hand. “Hij zei iets, maar daar verstond ik niets van.”

De eerste bevrijde Nederlander was Sjeff Warnier, het licht excentrieke hoofd van de openbare school in het katholieke Mesch. Jarenlang zou de in 1995 overleden onderwijzer het gat in de haagdoorn aan de overkant van de straat aanwijzen als de plek waar de eerste Amerikanen op 12 september 1944 iets na het middaguur het anders zo rustige dorpje binnenkwamen.

“Welkom in de Nederlanden”, zei Warnier, met een krop in de keel schreef hij later, tegen de eerste soldaat. Kort daarna maakte hij in een jeep een ronde door het dorp en toen bleek dat er geen Duitser meer te bekennen was. Mesch was het eerste bevrijde dorp van Nederland. Net niet de eerste gemeente, want sinds 1943 viel Mesch onder de gemeente Eijsden.

Heel even is er in die septembermaand een ‘slag om Mesch’ geweest, een klein dorp met iets meer dan 300 inwoners in Zuid-Limburg, daar waar Nederland bijna ophoudt en België begint. Al twee weken zaten burgers in de kelder van hun huis. Buiten woedde

een oorlog, met het geluid van mitrailleurvuur en inslaande granaten. Het is een wonder dat in het dorp destijds zo weinig slachtoffers zijn gevallen. Eén dag voor de bevrijding overleed Bertus van den Heuvel. Hij stond zich te scheren toen een granaat zijn huis trof. Zijn vrouw en kinderen waren net naar een kelder van de burens vertrokken.

Het waren duistere tijden voor de inwoners van Mesch. In de kelders waren zelfs de kleinste kiertjes dichtgemaakt om geen licht door te laten. Als het geschut zweeg, gingen de moedigsten even naar buiten om een luchtje te scheppen maar ook om via de buurman iets meer te weten te komen. Maar het waren allemaal geruchten.

Spijkerlaarzen

In de kelder zaten ook Maaria Weerts (88) en haar familie. Die dinsdagmiddag hoorden zij plotseling het geluid van veel voetstappen buiten op straat. “Maar het lopen was anders. Het waren niet die harde knallen van de spijkerlaarzen die de ‘Pruusen’ aanhadden. Dit klonk veel zachter. Mijn vader was nieuwsgierig en krabde het raam een beetje open om naar buiten te gluren. Ik weet nog dat mijn moeder doodsbenaauwd zei: ‘ach, laat dat nou, straks schieten ze ons nog dood!’. Mijn vader had al gezien dat het Amerikanen waren en hij schoot de trap op.”

Even later was hij terug met de mooie boodschap. “Hij had zelfs een Amerikaan mee naar binnen genomen. Die stond daar boven aan de trap. Wat hij zei, verstonden we natuurlijk niet. Ik was nog een beetje

begon in Mesch

Vier ooggetuigen van de bevrijding van Mesch. Vlnr: Leon Pinckaerts (85), Maaria Weerts (88), Pauline Nuyts (86) en Mia Brouwers (86).

FOTO ROGER DOHMEN

Onder: Amerikaanse soldaten, ten zuiden van Eijsden, 13 september 1944.

FOTO PIERRE SMEETS

bang", zegt Maaria Weerts. Dat verdween toen de soldaat een vierkante doos van dik karton tevoorschijn haalde met daarin chocola.

De dagen daarna was het feest in huize Weerts. Haar vader had een smederij waar de paarden van de boeren beslagen werden. Daarbij zat ook een café – één van de vier in het dorp – waar de boeren een 'drupke' konden drinken terwijl hun paard van nieuwe hoefijzers werd voorzien. Het was een komen en gaan van Amerikanen. Tot verrassing van vader Weerts bleek er nog echte koffie te zijn die moeder voor dit moment had bewaard. Voortdurend rook het lekker in huis omdat de soldaten er ook kwamen eten.

Maaria Weerts laat een zilveren vork zien die een soldaat aan haar moeder had gegeven, omdat zij hem zo aan zijn eigen moeder deed denken. Die vork had zij hem meegegeven bij zijn vertrek naar Europa, zodat de soldaat iedere dag aan haar zou denken. "Hij verwachtte niet dat hij zijn eigen moeder nog zou terugzien. Of hij het heeft overleefd? We weten het niet, we hadden geen naam of zo. Vergeten te vragen."

Nooit zal Maaria Weerts vergeten hoe na de bevrijding in het dorp feest werd gevierd. Mesch wordt doorkliefd door het piepkleine stroompje Voer en dat verdeelde de gemeenschap destijds niet alleen fysiek, maar ook sociaal. "Dat wilde nog wel eens schuren", zegt Jacques Warnier, de zoon van het schoolhoofd. "Maar niet op dat moment", zegt Weerts. "We sprongen en dansten achter de accordeonist van het dorp aan. Daar kwam maar geen eind aan." Er werd volop op bier getrakteerd en zelfs meneer pastoor schonk enkele flessen.

Hoe anders verliepen die dagen bij Mia Brou-

Limburgers begroeten de Amerikaanse soldaten. FOTO PIERRE SMEETS

wers (86). Zij woonde met haar familie in de boerderij De Laathof, iets buiten de dorpskern. In de dagen voor de bevrijding hadden de Duitsers geschut op het erf geplaatst en ook liepen er soldaten voortdurend het huis in en uit. Vader Brouwers evacueerde zijn gezin naar het dorp, want dit voorspelde weinig goeds.

Die dinsdag kwam er bericht dat de boerderij in brand stond. Vanuit het dorp was de rook te zien. "We weten niet zeker wat er is gebeurd", zegt Mia Brouwers. Het kan een granaat van de Amerikanen zijn geweest. "Maar de meeste

mensen denken dat de Pruisen het in brand hebben gestoken met de bedoeling dat zij door de rookontwikkeling een veiliger aftocht zouden hebben." Aan de festiviteiten in het dorp heeft zij niet meegedaan. "Al ons vee was verbrand, het bedrijf lag in puin. Ik was blij met de bevrijding, maar dat werd overstemd door verdriet."

Monument

Ongeveer op de plek waar de Amerikanen het dorp binnenkwamen – naast het 'eerste bevrij-

de café van Nederland', zoals een bordje op de gevel vermeldt – staat nu het monument dat aan 12 september herinnert. Pauline Nuyts (86) woonde met haar ouders aan de overkant van het monument. Zij ziet de soldaten met netten over hun helmen nog door de weide voor hun huis sluipen. "Achter ons huis was de kerk en die soldaten waren bang dat in de toren nog Duitse sluipschutters zouden zitten."

Toen dat niet het geval bleek, verschenen in de weide verschillende jeeps en een grote wagen met een keuken. Pauline Nuyts zal niet snel het gebak vergeten dat de Amerikanen hadden. "Het was zo gezellig en het rook heerlijk. Een paar soldaten kwamen wel eens praten, maar ik verstond ze niet. Zij namen ook nog afscheid: Mozes, Louis en Jimmy."

In Mesch kwam ook de eerste transactie van bevrijd Nederland tot stand. Schoolhoofd Sjef Warnier zag dat een soldaat belangstelling had voor een potje inkt, misschien om brieven naar huis te schrijven. Hij wilde dat ruilen tegen een pakje sigaretten, een voorstel waar de onderwijzer geen nee tegen zei. Zijn zonen Jacques en André hebben nog het pakje van het merk Raleigh in hun bezit als stille getuige van de bevrijding.

Daarnaast bezitten de broers een pasje dat op het lichaam van een gesneuvelde Duitse soldaat werd gevonden. Die kaart gaf hem toegang tot de bioscoop van Dnjepetrovsk. Deze man had dus als een van de weinigen de verschrikkelijke veldtocht in Rusland, diep in de Oekraïne, overleefd en overleed een paar uur voor zijn gevangenschap voor de deur van de school in het eerst bevrijde dorp van Nederland.